

Nr 40.

Av herr **Petersson, Knut**, om utarbetande av förslag till en allmän naturskyddslagstiftning m. m.

Det svenska naturskyddsväsendet befinner sig för närvarande i en brytnings-tid. Hittills har rörelsen huvudsakligen varit inriktad på att skydda naturen gentemot människans och kulturens förhärjande ingrepp. Den har åt kommande släkten velat rädda landskapsbilder, vegetationstyper, naturminnesmärken och annat, som varit utsatt för fara att förstöras eller till oigenkännlighet omgestaltas. Den har sökt att förverkliga sina idéer bl. a. genom att inrätta nationalparker och genom att fridlysa för åverkan utsatta naturvärden. Denna strävan att konservera och säkerställa befintliga tillgångar har varit betingad av den ekonomiska exploateringens oavlåtliga fortgång. Ingenting av vad som i detta syfte gjorts kan i denna stund önskas ogjort. Däremot finns det åtskilligt, vilket till sorg och skada för nu levande och kommande släkten aldrig blev utträttat. Verksynderna äro få, underlåtenhetssynderna många.

Samtidigt är det uppenbart att en naturskydds-rörelse, som vill stå i kontakt med livet, icke kan åtnöjas med att ta naturens parti *mot* människorna. Naturen kräver sitt, men också människorna kräva sitt, nämligen fri tillgång till vad som dock är allas egendom. Landskapet, markerna och vidderna få icke bli något monopol. Dessa frågans tvenne sidor, naturens skyddande mot åverkan och dess tillgänglighet, måste städse hållas för ögonen: målet blir att så ordna samlivet mellan människorna och naturen, att det förenar ett maximum av rörelsefrihet med ett minimum av förstörelse. I båda avseendena äro vi tillsvidare jämförelsevis lyckligt ställda. I få länder kan vandraren och färde-mannen röra sig så fritt och obehindrat som här. Frånsett de större städerna med deras omgivningar är vårt land en enda stor allmänning. Och jämfört med vad som vederfarits exempelvis Jylland, Holland eller de engelska industri-distrikten har den skandinaviska halvön kommit ganska oskadd undan männi-skans framfart.

Men åtskilliga spørsmål göra sig allvarligt påmint. Frågan huru storstä-dernas befolkning skall kunna beredas möjligheter att bedriva ett vederkviek-ande friluftsliv anbefalldes redan av fjolårets riksdag i Kungl. Maj:ts åtanke. En annan, som i lika mån kräver statsmaktens uppmärksamhet, är den huru man lämpligen skall motverka den förorening av sjöar och vattendrag, som i samband med den fortgående bebyggelsen och industrialiseringen tar en alltmera oroväckande omfattning. För närvarande kan detta utan tvekan betecknas som vår allra viktigaste naturskyddsfråga. De nuvarande bestämmelsernas otill-räcklighet dokumenteras på ett övertygande sätt av förhållandena på många håll i landet. Otaliga vattendrag ha blivit förvandlade till stinkande dyflöden. Där sådana förpestade vatten rinna genom stora samhällen, skapas en otrevnad,

Vars avlägsnande motiverar såväl betydande utgifter som avsevärt skärpta skyldigheter för de enskilda till föreningens förhindrande. Inte minst med hänsyn till den ständigt växande bebyggelsen i de större städernas omgivningar synes det önskvärt, att frågan snarast upptages till prövning utifrån den tämligen självklara grundsatsen, att ingen får till andras förfång förorena ett vatten. Frågan är som sagt en naturskyddsfråga, och åtminstone vissa grundläggande rättsregler böra inrymmas i vår naturskyddslagstiftning.

Den fortgående omdaning av landets vägväsende aktualiserar undan för undan betydelsefulla naturskyddsproblem — som regel dock först sedan det blivit för sent att säkerställa ett nödigt hänsynstagaude till naturvården. Det kan icke hjälpas att det förträffliga arbete, som utföres av våra vägingenjörer, esomoftast fått prägeln av en viss skrämmande hänsynslöshet mot natur och bygd. En vägs sträckning är icke given i och med att man drar en rak linje mellan två punkter. Den befintliga bebyggelsen är en faktor, vilken lika litet kan lämnas ur räkningen som de förefintliga naturförhållandena. Med den betydelsefulla ställning länsstyrelserna intaga i naturskyddsorganisationen ligger det nära till hands att bland deras åligganden jämväl inrymma en uttrycklig skyldighet att granska uppgjorda vägförslag ur här antydda synpunkter.

Angeläget som det är att fullständiga rättsreglerna framstår jämväl själva kodifieringen som en angelägenhet av vikt. Vi ha åtskilliga lagar och författningar, vilka beröra naturskyddet — och flera kunde behövas — men vi ha ingen allmän, systematiskt uppställd naturskyddslag. Ett enhetligt lagverk skulle dock på ett helt annat sätt än våra många nu gällande bestämmelser införlivas med rättsmedvetandet. Danmark har härutinnan kommit längre än vi, och speciellt synes ett nyss framlagt lagförslag beteckna ett betydelsefullt framsteg.

Slutligen har mot nu gällande ordning anmärkts, att den icke ger någon trygghet för att på legislativ eller administrativ väg utfärdade bestämmelser verkligen efterlevas. På den rena landsbygden torde fastställda fridlysningsbestämmelser i regel respekteras. Gälla de, såsom ofta är fallet, åldriga och märkliga träd och trädbestånd, ansluta de sig merendels mycket nära till befolkningens egna önskemål — det finns hos landsbygdens folk en instinktiv vördnad för det fornåldriga och urtidsmärkta bland växtligheten på marken och en djupt rotad motvilja mot brutal åverkan å naturen. Men i längden kan man icke sätta liten till människors godvilja. Det blir i framtiden nödvändigt att trygga naturskyddsföreskrifternas efterlevnad på ett verksammare sätt än nu sker. I »Sveriges natur» lämnades för ett par år sedan en träffande skildring av förhållandena, ur vilken följande må anföras:

»Lagen ger fullt besked om hur man skall gå till väga för att få ett föremål fridlyst. Den reglerar alla rättsförhållanden i samband med fridlysningen. Den ger också besked om hur en fridlysning skall upphävas. Med mera. Men den stadgar ingen tillsyn. Vetenskapsakademien skall yttra sig över sökta fridlysningar och föra register över beviljade. Men övervakning är ingenstädes föreskriven. Ej heller anvisar lagen några medel att utföra eller vidmakthålla nödiga skyddsåtgärder. Allt sådant har överlämnats åt det enskilda initiativet.

Det kan icke hjälpas, att detta på så vis blir litet för hårt belastat. Här är det ytterst skon klämmer.

Men naturskydd är dock ingen enskild angelägenhet. Det är en allmän angelägenhet, och det i allra högsta grad. Har det befunnits önskvärt att en fridlysning kommer till stånd bör det vara det allmännas sak både att bekosta behöfliga skyddsåtgärder och att sörja för det fridlystas övervakande.»

Den svaghet, som här påpekas, gör sig särskilt märkbar, där fridlysta områden ligga i närheten av stora befolkningscentra eller utefter starkt befarna trafikleder. Sedan flera år tillbaka har Naturskyddsföreningen funnit det nödvändigt att föranstalta om bevakning under somrarna av den fridlysta ön Jungfrun i Kalmar Sund. Tillsyn är jämväl ordnad för Borga hage nedanför Borgholms slottsruin. Men i övrigt ha inga särskilda anordningar kunnat vidtagas av brist på medel.

Sedan år 1935 föreligger ett av professor Rutger Sernander utarbetat betänkande i ämnet, där förslag framställts om inrättandet av ett särskilt ämbetsverk för naturskyddet direkt under chefen för ekklesiastikdepartementet. Förslaget har hittills veterligen icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Från annat håll har framkastats tanken på en det allmännas ombudsman i naturskyddsfrågor. Oavsett vilken form som väljes för den centrala organisationen framstår det såsom ett betydelsefullt önskemål att vetenskapsakademiens naturskyddsanslag ökas därhän, att lämplig bevakning kan anordnas å mera utsatta fridlysningsområden.

Sammanfattningsvis hemställes,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetandet av förslag till en allmän naturskyddslagstiftning, inrymmande de grundläggande rättsreglerna för naturskyddet, varvid särskilt bör beaktas nödvändigheten av bättre skydd mot förorening av vattendrag, samt om fullföljande av det påbörjade utredningsarbetet angående naturskyddets organisation och statliga förvaltning.

Stockholm den 20 januari 1937.

Knut Petersson.

